

EURO'YA TAM GEÇİŞ YÖNÜNDE KAYDEDİLEN GELİŞMELER ve EURO'NUN AVRUPA ENTEGRASYON SÜRECİ AÇISINDAN ANLAMI

Öğr. Gör. Mustafa FİŞNE*

ÖZET

Euro'nun banknot ve metal paralar halinde tedavüle girdiği 1 Ocak 2002 tarihi, Avrupa entegrasyon süreci için, önemli dönüm noktalarından birisini oluşturmaktadır. Bu tarihe kadar tanınan geçiş süresinde, euro'nun çeşitli ekonomik aktörler tarafından kullanımında, az bir artış gerçekleşmiştir. Bu yönde yapılan çalışmaların durumu ise, aynı aktörlere göre farklılık göstermektedir.

Euro, Avrupa entegrasyon sürecinin ekonomik alanda ulaştığı derin entegrasyonun bir göstergesi olarak görülebilir. Banknot ve metal paralar halinde tedavüle girmesi, Avrupa bütünleşmesi olgusunun, euro alanında yaşayan insanlar tarafından daha somut olarak algılanmasını sağlayacaktır. Bu gelişme, Avrupa kimliğinin güçlenmesine ve daha çok benimsenmesine önemli bir katkıda bulunarak, başından beri politik alanda da hedeflenen entegrasyonu kolaylaştırıp, hızlandıracaktır. Paradoksal olarak euro'nun, Avrupa entegrasyon sürecini, özünde bir gruplaşma içeren "çok vitesli Avrupa" veya "geometrik Avrupa" modellerine kaydırarak, bölme olasılığı da vardır.

ABSTRACT

The date 1 October 2002, in which euro is introduced as banknotes and coins in the twelve member states of the EU participating to the euro-zone, represents another turning point in the European integration process. A slight increase has been realized in the use of euro by various economic actors during the transition period which will come to an end at that date. The current state of the preparations being made in this direction varies among those actors.

Euro can be seen as a perfect indicator for the deep integration reached by the Member States in economic field. Introduction of euro as banknotes and coins will make the phenomenon of European integration perceived in more material terms by the people living in the euro-area. This development will, no doubt, contribute to the strengthening of a common European identity, and thus, ease and accelerate the integration in political

---

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü.

field as well, which has been an ultimate objective for the European integration process from the very beginning. Paradoxically, it is not unlikely that euro will cause for a kind of division among the participating states, shifting the European integration process to the “multiple speed” or “geometrical” models which mean basically a grouping.

I. GİRİŞ

1 Ocak 1999 tarihinde, Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkelerden 11 tanesinde, kaydi para olarak işlem görmeye başlamış olan Avrupa ortak para birimi (euro), 1 Ocak 2002 tarihinde banknot ve metal paralar halinde, bu ülkelerin ve onların arasına 1 Ocak 2001 tarihinde katılan Yunanistan'ın ulusal paraları yanında tedavüle girmiştir. Bu gelişme, hiç şüphesiz, euro ile birlikte, Avrupa bütünleşmesi olgusunun, bu on iki ülkeden oluşan “euro alanı”ndaki insanlar tarafından daha somut olarak algılanmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla, 1 Ocak 2002 tarihi, Avrupa entegrasyon süreci için önemli dönüm noktalarından birisini oluşturmaktadır. Bundan hareketle, bu makalede euro'ya tam geçişin Avrupa entegrasyon süreci açısından ne anlama geldiği ve onun geleceğini nasıl etkileyebileceği incelenecektir. Bunu yaparken, önce euro'nun doğuşunun kısa bir tarihçesi verilecek, ardından, 1 Ocak 1999 tarihinden günümüze kadar olan sürede, euro'nun, çeşitli ekonomik aktörler tarafından kullanımına ilişkin kaydedilen gelişmelere değinilerek, tam geçiş yönünde yapılmakta olan son hazırlıklar ele alınacaktır. Son olarak da, euro'nun Avrupa entegrasyon süreci açısından anlamı üzerinde durulacaktır.

II. EURO'NUN DOĞUŞUNA İLİŞKİN KISA BİR TARİHÇE

Yeni bir uluslararası para konumunu¹ kazanan euro; oluşumu, doğuşu ve sonuçları itibariyle benzersiz bir özelliğe sahiptir. Para tarihinde ilk kez euro, bir devletin değil de piyasaların parası olarak ve bir merkez bankaları organizasyonu şeklinde doğmuştur.² Aslında, 19. Yüzyıldan bu yana, bazıları sonradan siyasal birliğe dönüşen, bir takım para birlikleri ortaya çıkmıştır. Fakat, bu tarihsel para birliği örneklerinin, siyasal birlikten sonra oluşmaları daha yaygın bir durumdur. Euro, bu bakımdan birinci gruptakilere benzemekle birlikte, onlara göre çok daha önemli bir

¹ Defne ATA ve H. Serkan SİLAHŞÖR, *Parasal Birlik, Avrupa Birliği ve Türkiye*, Hazine Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, 1999, s.103.

² Bilsay KURUÇ, “Açılış Konuşması”, *Euro El Kitabı*, T.C Merkez Bankası Yayını, Ankara, 2000, ss.5-6.

gelişmedir.³ Yine tarihsel olarak bakıldığında, bütün paraların nakit olarak doğup geliştiği, kaydi paranın daha sonra oluştuğu görülür. Euro ise, önce kaydi para şeklinde ortaya çıkmıştır. Nakit olarak, yani banknot ve metal bozukluklar halinde, piyasaya sürülmesi çok kısa bir süre sonra gerçekleşecektir. Euro bu özelliğinden dolayı, genellikle “ters doğmuş bir bebeğe” benzetilir.⁴

Avrupa Ekonomik Topluluğu’nu (AET) kurarak, Avrupa entegrasyon sürecini kömür ve çelik sektörü dışındaki diğer ekonomik alanlara da genişleten 1958 tarihli Roma Antlaşması, önceliği, dört ana üretim faktörünün serbest dolaşımının sağlanmasına vermiştir.⁵ AET’yi kuran altı ülke, daha başlangıçta milli egemenlikle yakından ilişkili hassas konulara girmek istemediklerinden, bir ekonomik ve parasal birlik kurulmasını hedefleri arasına almamışlardır. Bu yöndeki çabaların başlangıç tarihi olarak, üye ülkelerin hükümet ve devlet başkanlarının entegrasyonun derinleştirilmesine karar verdikleri La Hey Zirvesi’nin yapıldığı 1969 yılı verilebilir. Bu zirvede bir ekonomik ve parasal birlik oluşturulması konusu da gündeme gelmiştir.⁶

La Hey Zirvesi’nde alınan karar doğrultusunda 1970 yılında hazırlanan Werner Raporu, üye devletlerin on yıllık bir süre içerisinde tek paraya geçmelerini öngörmüştür. 1971’deki dolar krizi ile 1973 ve sonrasında ortaya çıkan petrol krizleri, bunun gerçekleşmesini önlemesine rağmen, euro Avrupa entegrasyon süreci için bir hedef olmayı sürdürmüştür. Bu amaçla, 1978 yılında tanımlanmış bir kaydi para olan ECU oluşturulmuş ve yeni bir Avrupa Para Sistemi kurulmuştur.⁷ Bu sistem içerisinde, ulusal paraların pariteleri 1987 yılına kadar belli bir istikrar çizgisinde kalmıştır. 1984 yılında yapılan Fontainebleu Zirvesi’nde, ekonomik ve parasal birliğin artık yavaş yavaş hayata geçirilmesi konusu da tartışılmıştır. Bu kararlar uyarınca gerçekleştirilen, 1987 tarihli Avrupa Tek Senedi, entegrasyon sürecinin ekonomik ve parasal birlik boyutuna biraz daha ağırlık tanımış,

---

³ Nahit TÖRE, “Yeni Bir Dünya Parası: Euro”, *Euro El Kitabı*, T.C Merkez Bankası Yayını, Ankara, 2000, ss.15 ve 17.

⁴ Ömer ALTAY, “Euro’nun Türkiye Ekonomisi ve Ödemeler Dengesine Etkileri”, *Euro El Kitabı*, T.C Merkez Bankası Yayını, Ankara, 2000, s.42.

⁵ Eliot ARCHER ve Flona BUTLER, *The European Community*, 1992, s.14.

⁶ Panayitos IFESTOS, *European Political Cooperation*, Avebury, s.152.; La Hey Zirvesi’nin Ekonomik ve Parasal Birlik açısından önemi için bkz. Roy PRICE, *The Politics of the European Community*, Butterworth, London, 1973, ss.20-23.

⁷ Horst UNGERER, “European Monetary Union: Chances, Risks, Alternatives”, in Joerg MONAR, Werner UNGERER, and Wolfgang WESSEL (eds.), *The Maastricht Treaty on European Union, Legal Complexity and Political Dynamic*, European University Press, Brussels, 1993, ss.153-154.

tek para oluşturulması yönünde belli bir niyeti ortaya koymuştur. Zamanın Komisyon başkanı Jacques Delors'un bu amaçla 1989 yılında hazırladığı rapor, ekonomik ve parasal birliğin sağlanması yönünde, yeni bir dönemi başlatmıştır. Üye ülkelerin, on yıl içerisinde tek paraya geçmelerini öngören Delors Planı, aslında Werner Planının bir kopyası olmakla birlikte, üç aşamadan oluşan bir geçiş takvimi öngörmüş ve her aşamada yapılması gereken ilişkileri somutlaştırmıştır.⁸ Plan'da öngörüldüğü gibi, 1 Temmuz 1990 da başlayan ilk aşamada, sermaye hareketleri serbestleştirilmiş, malların, hizmetlerin, kişilerin ve sermayenin serbest dolaşımının tamamlanması ve döviz kurlarının istikrarlı bir seyir izlemesi sağlanmıştır.⁹

Delors Planı'nın ikinci ve üçüncü aşamalar için öngördüğü konular, Soğuk Savaş sonrası dönemin gereklerine uygun olarak, Avrupa entegrasyon sürecini yeniden şekillendirmek amacıyla, Avrupa Topluluğunu (AT) bir Avrupa Birliği'ne (AB) dönüştüren¹⁰ Maastricht Antlaşması'nın içine, yasal hükümler olarak yerleştirilmiştir. 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması uyarınca, 1 Ocak 1994 tarihinde başlayan ikinci aşamada; ekonomik ve parasal birlik için gerekli kurumsal hazırlıklar ve makro ekonomik politikaların koordinasyonu gerçekleştirilmiş, sonraki aşamada Avrupa Merkez Bankasına dönüşmesi öngörülen Avrupa Para Enstitüsü kurulmuştur. 15-16 Aralık 1995 tarihinde yapılan Madrid Zirvesi'nde, üçüncü aşamanın, 1 Ocak 1999 tarihinde başlamasına karar verilmiştir. Bu son aşamada, ulusal para birimlerini tedavülden kaldırarak AB çapında tek bir paranın kullanılmasına, en geç, 1 Temmuz 2002 tarihinde geçilmesine karar verilmiştir. Bu kararlar uyarınca, 1 Ocak 1999 tarihinde, euro ile ekonomik ve parasal birliğin son aşamasına katılan 11 üye ülkenin para birimleri arasındaki kurların sabitleştirilmesiyle, euro, bu ülkelerin para birimi haline gelmiştir. Fakat geçiş dönemi olarak tanınan, 1 Ocak 1999 ila 31 Aralık 2001 tarihleri arasında, euro, kaydi para niteliği taşımış, banknot ve metal paralar halinde tedavüle girmesi ise, 1 Ocak 2002 tarihinde gerçekleşmiştir. Ayrıca, bu ülkelerin ulusal para birimleri, sonradan daha erkene çekilerek, en geç 28 Şubat 2002 tarihi olarak kararlaştırılan tarihe kadar, euro'nun yanısıra yasal para (legal tender) olma niteliklerini sürdürecektir.¹¹

⁸ Can BAYDAROL, "Avrupa Birliği'nde Euro'ya İlişkin Hukuki Sorunlar ve Düzenlemeler", *Euro El Kitabı*, T.C Merkez Bankası Y., Ankara, 2000, ss.132-135.

⁹ UNGERER, a.g.ê., s.154.

¹⁰ Robert O. KEOHANE, "Redefining Europe: Implications for International Relations" in Hugh MIALL, (ed.), *Redefining Europe*, 1994, s.229.;

¹¹ EUROPEAN COMMISSION, "Preparation for the Final Changeover to the Euro", *Information Memo from Mr Solbes to the Commission*, Brussels, 7 March 2001, SEC (2001) 409, s.2.

II. EURO'YA TAM GEÇİŞ YÖNÜNDE KAYDEDİLEN GELİŞMELER ve YÜRÜTÜLEN SON HAZIRLIKLAR

1 Ocak 1999 tarihinden 31 Aralık 2001 tarihine kadar, euro'ya tam geçiş için tanınan sürede, euro'ya, mümkün olan en problemsiz şekilde geçebilmek için, hem Birlik düzeyinde, hem de katılımcı ülkeler ve ekonomik aktörler tarafından bir çok çalışmalar ve hazırlıklar yapılmıştır. Bu yöndeki gelişmeler ve yapılan hazırlıklar aşağıdaki şekilde özetlenebilir;

Genel olarak bakıldığında, euro'nun çeşitli ekonomik aktörler tarafından kullanımında az bir artış gerçekleşmiştir. Bu artış daha çok ulusal kamu idarelerinin taraf olduğu işlemlerde kaydedilmiştir. Euro'nun iş dünyası ve özellikle de özel şahıslar tarafından kullanımı, hala çok düşük bir düzeydedir. Yapılan hazırlıkların durumu ise, çeşitli ekonomik aktörler arasında farklılık göstermektedir. Ulusal idareler, hazırlıklarını hemen hemen tamamlamış olmalarına rağmen, yerel idareler, bu yönde fazla bir ilerleme kaydedememişlerdir. Benzer şekilde, büyük firmaların aksine, KOBİ'lerin hazırlıkları da çok yavaş ilerlemektedir. Kamuoyunun bu konudaki bilgilenmesi ve bilinçlenmesi büyük oranda artmakla birlikte, henüz yeterli düzeyde değildir. Bu nedenle, Komisyon ve üye ülkelerin düzenledikleri iletişim çalışmalarını ve bilgilendirme kampanyalarını yoğunlaştırıp, hızlandırdıkları, özellikle Aralık ayı içerisinde planlandığı şekilde en üst düzeye çıkardıkları gözlenmektedir.¹²

Euro'nun çeşitli ekonomik aktörler tarafından kullanımı ve yapılan hazırlıkların son durumu, biraz daha ayrıntılı olarak aşağıdaki başlıklar altında incelenebilir.

A) KOMİSYON VE AVRUPA MERKEZ BANKASI TARAFINDAN YÜRÜTÜLEN HAZIRLIKLAR

Euro alanında, euro'ya tam geçiş yönünde Birlik düzeyinde sürdürülen hazırlıklar, temelde üç, Birlik organı tarafından yürütülmektedir. Bunlar; Komisyon, Konsey ve Avrupa Merkez Bankası (ECB) ile ulusal merkez bankalarının oluşturduğu 'Eurosistemi' (Eurosystem) dir. Bu organların yürüttüğü hazırlıklar, aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Komisyon'un, euro'nun tedavüle girmesine yönelik çalışmaları; koordinasyon, izleme, tanıtım ve bilgilendirme şeklinde dört başlık altında toplanmaktadır. Koordinasyona ilişkin çalışmalar; temelde, üye ülkeler ve

---

¹²*COMMISSION of the EUROPEAN COMMUNITIES, *Commission Communication to the European Council –Second Report on the Preparations for the Introduction of Euro Notes and Coins*, Brussels, 10 October 2001, ECFIN/532/01-EN, s.2.

Birlik düzeyindeki yetkili kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum örgütlerinin, euro'ya ilişkin çalışmalarının koordinasyonuna yöneliktir. Komisyon, izleme çalışmaları kapsamında, değişik aktörler tarafından, euro'ya geçiş için yürütülen hazırlıkların durumunu gösteren araştırmalar yapmakta ve bunları düzenli bir şekilde yayınlamaktadır. Geliştirme çalışmaları kapsamında, çeşitli ekonomik aktörlerin euro'ya hazırlanmalarına ilişkin mevzuat çıkarmakta ve tavsiyelerde bulunmaktadır. Son olarak, bilgilendirme çalışmaları kapsamında, kamuoyunu euro konusunda aydınlatmaya yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır.¹³ Komisyonun bu amaçla geçtiğimiz haftalarda uygulamaya soktuğu eylem programı, dört temel ilkeye dayanmaktadır. Bu ilkeler; ilgili diğer tarafların çalışmaları ile, uyumun, önlemlerin devamlılığının, ulusal idareler ve Avrupalı sivil toplum kuruluşları ile işbirliğinin ve kamuoyunun aydınlatılmasına yönelik kampanyalar arasında, en yüksek koordinasyonun sağlanması şeklindedir. Komisyon, 31 Aralık tarihinde, euro banknot ve metal paralarının tedavüle girişini kutlamak üzere, çeşitli etkinlikler gerçekleştirmiştir. Ayrıca, euro'nun Avrupa boyutuna ilişkin bilgiler içeren eğitim ve bilgilendirme amaçlı, çeşitli materyallerin dağıtımını ile üçüncü ülkelerdeki, euro'ya ilişkin bilgilendirme programlarını hızlandırmıştır.¹⁴

ECB tarafından yürütülen hazırlıklara gelince, en önemli konulardan birisi olan, euro banknot ve metal paralarının basımı, bu konuda yapılan programa uygun olarak sürmektedir. ECB Yönetim Kurulu, 1 Ocak 2002 tarihinden önce, basılması planlanan toplam miktarı 14.25 milyardan, 14.89 milyara çıkarmıştır. Basım işlemi; yaklaşık ayda 1 milyar banknot olarak sürmektedir. Ağustos ayı sonu itibarıyla, yaklaşık 11.3 milyar banknot basılmış durumdadır. Bu miktar, tedavüle verilmesi planlanan 10 milyar banknot hedefinin aşıldığını göstermekte ve toplam olarak basılması hedeflenen miktarın % 75'inden fazlasını oluşturmaktadır. Bu banknotların tüketicilere dağıtımını, başlıca üç kanal vasıtasıyla gerçekleştirilecektir. Bu kanallardan en önemlisi; kamu banknot arzının yaklaşık % 70'ini sağlayan nakit merkezleridir. Finlandiya ve Portekiz dışındaki on üye ülkede, bu merkezler; 1 Ocak 2002 tarihinde euro vermeye, % 80 ila % 100 oranında hazır durumdadırlar. İkinci kanal, banka veya posta merkezlerinin veznelere oluşmaktadır. Bu nedenle bir çok ülkede bankalar 1 Ocak tarihinde açık olacaklardır. Bazı bankalar da, 2002 yılının ilk birkaç haftasında çalışma saatlerini uzatmayı planlamaktadır. Kamunun yaptığı nakit ödemeler de, euro'nun yayılmasına katkıda bulunacak üçüncü kanaldır.

---

¹³ EUROPEAN COMMISSION, a.g.b., ss.2-3.

¹⁴ COMMISSION of the EUROPEAN COMMUNITIES, a.g.b., s.29.

Aynı şekilde, euro metal paralarının üretimi de programa uygundur. Eylül ayı sonu itibariyle, yaklaşık 47 milyar metal bozukluk üretilmiş durumdadır. Bu miktar, 1 Ocak 2002 tarihinden önce üretilmesi planlanan 51.6 milyar metal para hedefinin yaklaşık % 91'ni oluşturmaktadır. Üretim hızı ayda 1.9 milyar şeklindedir. Bu metal paraların tüketicilere dağıtımı ise, erken yükleme ve satıcılar tarafından yapılacak değiştirme yolları ile olacaktır.

Bundan başka, ECB oniki ulusal merkez bankası ile birlikte, Euro 2002 adında bir bilgilendirme kampanyası yürütmektedir. Öncelikle euro alanındaki insanları aydınlatmayı hedefleyen bu kampanya, dört ana konu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunlar; euro banknot ve metal paralarının ayrıntılı görünümü, güvenliklerine ilişkin ana özellikleri, çeşitleri ve dönüştürmeye ilişkin konulardır. Bu amaçla açılan web sitesinin adresi, www.euro.ceb.int şeklindedir. Kampanya; euro alanı dışında, Aralık ayı içerisinde, ulusal basın ve yayın kuruluşlarına verilen ilan ve reklamlarla yürütülmüştür.¹⁵

B) ULUSAL İDARELER TARAFINDAN YÜRÜTÜLEN HAZIRLIKLAR

Euro alanındaki tüm ülkelerin ulusal kamu idareleri, euro'ya tam geçiş için hazır durumdadır. Yürüttükleri son hazırlıklar, kamu hizmetlerinin bedeline ilişkin fatura ve makbuzların, kamu sözleşmelerinin ve kamu çalışanlarına ait bordroların, euro'ya erkenden dönüştürülmesi ve kamu personeli ile genel kamuoyunun, euro'ya tam geçiş konusunda eğitilmesi üzerinde yoğunlaşmıştır. Belçika, İspanya, Fransa, İtalya, İrlanda, Lüksemburg, Portekiz ve Finlandiya; başlıca kamu hizmetlerinin bedeline ilişkin fatura ve makbuzları, euro'ya erkenden dönüştürmeye başlayan ülkelerdir. Bunlardan bazılarında, kamu ihalelerinin bedellerini de euro'ya erkenden dönüştürmeye yönelik mevzuat çıkarılmıştır. Aynı şekilde İspanya, Fransa, İrlanda, İtalya, Lüksemburg ve Portekiz'de, kamu personeli maaş ve ücretlerini gösteren bordroları, euro üzerinden düzenlenmiş olarak almaya başlamışlardır.

Üye ülkelerin yürüttükleri, euro'ya ilişkin bilgilendirme faaliyetleri ise şu şekilde özetlenebilir: Kamuoyunu aydınlatmaya yönelik olarak ülke çapında dolaşan mobil bilgilendirme birimleri, bir çok üye ülkede çalışmalarını sürdürmektedir. Ayrıca her ülke, bir euro web sitesi kurmuş bulunmakta, ve euro'ya ilişkin soruların cevaplandırıldığı ücretsiz telefon hizmeti sunmaktadır. Yine, bir çok ülke, göçmen toplulukları bilgilendirmeye yönelik yazılı, görsel ve işitsel materyal hazırlamış

---

¹⁵ COMMISSION of the EUROPEAN COMMUNITIES, a.g.b, ss.29-30 ve 37-41.

bulunmaktadır. Son olarak, bir çok ulusal eğitim idaresi, euro'yu 2001-2002 eğitim yılı müfredat programına dahil etmiştir. Üye devletlerin bu yöndeki kampanyaları, planlandığı şekilde geçtiğimiz aylarda oldukça hızlanmıştır.*

Euro alanındaki yerel idarelerin, bu konudaki hazırlıklarına gelince; bunların muhasebe işlemlerinin euro'ya dönüştürülmesine ilişkin tek bir hukuki çerçeve oluşturulmuştur. Buna göre, euro alanındaki yaklaşık 70 000 yerel idare, muhasebe sistemlerini 31 Aralık 2001 tarihinde euro'ya dönüştürmüşlerdir. Bu idarelerden çoğu, kendi yerel kamuoylarını, euro'ya geçiş konusunda bilgilendirmeyi amaçlayan kampanyalar düzenlemektedirler. Yerel düzeyde tahsil edilen harç ve vergilerin, mükelleflerin lehine olarak euro'ya dönüştürülmesi konusunda, ilgili bakanlıklar tarafından gerekli uyarılar yapılmıştır.¹⁶

C) İŞ DÜNYASI TARAFINDAN YÜRÜTÜLEN HAZIRLIKLAR

Euro'nun, iş dünyası tarafından ödemelerde, banka hesaplarında ve muhasebe işlemlerinde kullanımı, genel olarak çok düşük düzeyde kalmıştır. Firmaların ulusal piyasada euro ile yaptıkları ödemelerin ortalama oranı, 2001 yılı ikinci çeyreği içerisinde çok az bir artış göstererek % 26 olarak gerçekleşmiştir. Hacimsel olarak bakıldığında ise, euro'nun kullanımı, % 7.3'den % 7.8'e yükselmiştir. Firmalar euro'yu sınır-ötesi işlemlerinde daha çok kullanmaktadırlar. Bu oran, hacimsel olarak bakıldığında % 33, değersel olarak bakıldığında % 43 şeklindedir. Muhasebe işlemlerinde euro'ya geçen firma sayısı tam olarak bilinmemekle birlikte, genel olarak Belçika ve Lüksemburg firmaları dışındaki çok az firmanın bunu gerçekleştirdiği düşünülmektedir. İş dünyasının, 2001 yılı ikinci çeyreği içerisinde euro ile açılan banka hesaplarının oranında, % 4.8'den % 7.9'a ani bir artış olmuştur. Yeni açılan banka hesapları içerisinde, euro ile açılanlar % 18.5'lik bir orana ulaşmıştır. Euro bölgesindeki banka hesapları içerisinde, ulusal paralara oranla, euro ile açılan banka hesaplarının oranı, yaklaşık % 30 düzeyindedir.¹⁷

İş dünyasının euro'ya tam geçişe ilişkin hazırlıklarına gelince, büyük firmaların çalışmaları tatmin edici bir seviyede olmasına rağmen, KOBİ'ler genel olarak bu konuda çok geride kalmışlardır. Örneğin,

---

* Üye ülkelerin bu konudaki hazırlık planları, ayrıntılı tablolar halinde aşağıdaki belgenin sonunda yer alan Anex V bölümünden bulunabilir; EUROPEAN COMMISSION, *Preparation for the Changeover to the Euro*, Monthly Monitoring, Eurogroup, 21 September 2001, No:8, ss.13-15.

¹⁶ COMMISSION of the EUROPEAN COMMUNITIES, a.g.b., s.28.

¹⁷ EUROPEAN COMMISSION, *Quarterly Review of the Use of the Euro*, Second Quarter 2001, No:7, Brussels, 26 July 2001, BA D(01) ECFIN 471-01-FR, s.8.

Komasyon'un, bu konuda Haziran-Ağustos döneminde yaptırdığı bir ankette, euro bölgesindeki KOBİ'lerin ancak % 23'ü euro'ya hazır olduğunu ifade ederken, yaklaşık % 20'lik bir oranın, henüz hazırlıklara başlamadığı ortaya çıkmıştır. Özellikle; elli kişiden az çalışanı olan küçük firmalar, bu konuda çok geride kalmıştır. Benzer şekilde, hazırlıklarını tamamlamış olan büyük süper marketlerin aksine, küçük mağaza ve dükkanlar daha az hazırlanabilmişlerdir.¹⁸

D) FİNANSAL KURULUŞLAR TARAFINDAN YÜRÜTÜLEN HAZIRLIKLAR

Bankalar tarafından yapılan hazırlıklar, euro alanındaki bir çok üye ülkede erken otomatik dönüştürme önlemlerinin uygulamaya konması ve erken yükleme işleminin başlamasıyla, son aylarda önemli ölçüde hızlanmıştır. Bankaların çoğu erken dönüştürme işleminin hem kendileri hem de müşterileri açısından yararlı olduğu görüşündedir. Şu ana kadar yapılan bu işlemler tam olarak başarılı olmuştur. Bankalar tarafından bu işlemin yapılmadığı tek ülke İrlanda'dır.

Euro banknot ve metal paralarının 1 Ocak 2002 tarihinden önce, bankalara ve posta işletmeleri gibi belli merkezlere piyasaya sürülmemek kaydıyla verilmesini içeren erken yükleme (frontloading) işlemi ile bu kuruluşların bunları büyük marketler ve perakendeciler gibi sektörlere vermesi anlamına gelen alt-erken yükleme (sub-frontloading) işlemi bir çok üye ülkede başlamış bulunmakta ve önemli bir aksaklık olmaksızın sürdürülmüştür. Ulusal finans kuruluşları, erken yükleme yoluyla kendilerine verilen euro banknot ve metal paralarını, 1 Aralık 2001 tarihinden itibaren euro alanı dışındaki şube veya merkezlerine dağıtabilmişlerdir.

Finansal kuruluşların hazırlıkları arasındaki bir başka konu da otomatik para çekme makinalarının (ATM) euro'ya adaptasyonudur. Bu konuda Finlandiya ve Portekiz dışındaki üye ülkelerde çok büyük bir ilerleme kaydedilmiştir. Ortalama olarak ATM'lerin % 83'ü, euro banknotlarını ilk günden itibaren verebilecek durumdadır. Bu iki ülkede ise, bu oran % 48 ve % 25 şeklindedir.

1 Ocak 2002 ve 28 Şubat 2002 tarihleri arasında kapsayan ve ulusal paraların, euro ile birlikte tedavülde kalacağı dönemde, bunların euro ile değiştirilmesine ilişkin olarak bankaların yaptıkları hazırlıklar şu şekilde özetlenebilir. Genel olarak, bankaların % 75'i, büyük miktardaki değiştirmelerin önceden bildirilmesi şartıyla, müşterilerinin veznelerine getirecekleri ulusal paraları, herhangi bir miktar kısıtlaması olmaksızın ve bedelsiz olarak, euro banknot ve metal paraları ile değiştirmeyi planlamaktadır. Bankaların geriye kalan % 20'lik bir kısmı, bu işlemi sınırlı

¹⁸ COMMISSION of the EUROPEAN COMMUNITIES, a.g.b., ss.8-9.

miktarlar için yapmayı planlarken, % 5'lik son kısımdakiler ise sınırsız miktardaki değiştirme işlemine, değiştirilen euro'ların müşterinin hesabına yatırılması şartıyla yapacaklardır. Bu dönemde, müşterileri olmayan kişilerden gelen değiştirme taleplerini ise, bankaların % 81'i, belirleyecekleri bir tavan sınırı altındaki miktarlar için yine ücretsiz olarak gerçekleştireceklerdir. Hatta bunlardan % 13'lik bir kısmı, ücretsiz değiştirme işlemine herhangi bir miktar kısıtlamasına gitmeden yapacaklardır. Bankalardan sadece % 8'i bu hizmet için ücret talep edecektir.

Ulusal paraların tedavülden kalkacağı 28 Şubat 2002 tarihinden sonraki değiştirme taleplerine ise bankaların yaklaşımı şu şekildedir: % 57'si, müşterilerine ücretsiz ve sınırsız miktarlarda değiştirme hizmeti vermeye devam edecekken, % 8'i bunu sınırlı miktarlar için yapabilecektir. Geriye kalanlardan % 22'lik bir kısım değiştirme hizmetini ücret karşılığı verecekken, % 11'lik bir oran hiçbir değiştirme talebini kabul etmeyecektir.¹⁹

E) GENEL KAMUOYU TARAFINDAN YÜRÜTÜLEN HAZIRLIKLAR

Birçok katılımcı üye ülkede; insanlar günlük yaşamlarında, euro ile daha sık karşılaşmaya başlamışlardır. Örneğin, 2001 yılı başından itibaren tüketim mallarının fiyatları, hem ulusal para hem de euro cinsinden gösterilmeye daha yaygın olarak başlanmıştır. Ayrıca, başlıca kamu hizmetlerinin bedeline ilişkin fatura ve makbuzlar ile maaş bordrolarının euro üzerinden düzenlenmesi, sosyal güvenlik fonları, banka hesapları, nakit olmayan ödemeler ve ölçüm aletlerinde gösterilen fiyatların euro'ya dönüştürülmesi gibi uygulamalar da bir çok ülkede başlanmış bulunmaktadır. Fakat genel olarak bakıldığında; tüketicilerin, euro'ya hala yabancı oldukları ve onu gönüllü olarak kullanımlarının oldukça düşük düzeyde kaldığı görülmektedir. Bunun sebebi olarak, % 28'lik bir tüketici grubu; kafalarının karışacağından korktuklarını, % 56'sı; bir euro hesabına sahip olmadıklarını, % 54'ü; euro cinsinden çek defterlerinin olmadığını, % 44'ü; satıcılar tarafından reddedilme riskini, % 34'ü; euro'yu kullanabileceklerini bilmediklerini, % 77'si ise, ilgilenmediklerini belirtmişlerdir.

Bu durum da, 2001 yılı başından itibaren, euro alanındaki genel kamuoyunu, euro'ya geçişe ilişkin temel gerçekler hakkında bilgilendirmek amacıyla yürütölen kampanyaların, bu yönde çok büyük ilerlemeler kaydetmesine rağmen, yetersiz düzeyde kaldığını göstermektedir. Zaten, bu alandaki nüfusun % 42'si, euro hakkında iyi bilgilendirilmediklerini

---

¹⁹ COMMISSION of the EUROPEAN COMMUNITIES, a.g.b., ss.11-15.

düşünmektedir. Serbest meslek sahipleri, üst düzey yöneticiler ve beyaz gömlekliler gibi nispeten üst sosyal konumları olan insanların bu konuda daha bilgili oldukları görülürken, çiftçiler, ev kadınları ve işsizler gibi sosyal gruplar ile görme veya işitme engelli insanların daha az bilgili oldukları görülmektedir.

Euro alanındaki insanların büyük çoğunluğu, yeni paraya alışacaklarına inanmaktadırlar. % 16'lık bir kesim; bu konuda hiçbir güçlük çekmeyeceklerini düşünürken, % 57'si; geçici bir zorlukla karşılaşacaklarına inanıyorlar. Bu konuda ciddi bir zorluk çekeceklerini düşünenlerin oranı ise % 12'dir. Tüketicilerin en çok zorluk çekeceklerini düşündükleri konular şu şekildedir: % 34'lük bir tüketici grubu; euro banknot ve metal paralarını tanıyamamaktan korkarken, % 43'lük bir kesim; mağaza ve dükkanlar arasında fiyat karşılaştırması yapamamaktan çekiniyor. Aynı şekilde, tüketicilerin % 47'si; euro ile gösterilen fiyatları hatırlamakta zorlanacaklarına inanırken, % 56'lık bir kısmı; pratik hesaplamalarda hata yapacaklarını düşünmektedir. Son olarak, tüketicilerin % 41'i; kendilerine ait euro üzerinden düzenlenmiş fatura ve makbuzlar, bordrolar ve banka dekontları gibi belgeleri anlamakta zorlanacaklarından korkmaktadırlar. Euro'ya geçişte tüketicilerin en çok endişe duydukları iki başka konu ise; fiyatların artması ve ulusal paraları euro ile değiştirirken aldatılma korkusudur.²⁰

IV. EURO'NUN AVRUPA ENTEGRASYON SÜRECİ AÇISINDAN ANLAMI

Katılımcı ülkelerin, egemenliklerinin bir kısmından vazgeçmelerini²¹ gerektiren Avrupa entegrasyon sürecini başlatan sebepler; ekonomik ve politik olmak üzere iki ana başlık altında toplanabilir.²² Buna paralel olarak bu süreç, ekonomik alan ve politik alan olmak üzere, iki ana yoldan ilerlemiştir. Bütünleşmenin niteliğine ilişkin üye ülkeler arasındaki görüş ayrılıkları ve farklı yaklaşımlardan kaynaklanan, zor ve uzun bir süreç sonunda, şu anki durumuna ulaşmıştır.

Bu sürecin ilk ürünleri; Avrupa Toplulukları adında, yan yana, ama birbirinden bağımsız hukuki şahsiyete sahip ve öncelikli olarak ekonomik bütünlemeyi amaçlayan, üç ayrı topluluk şeklinde ortaya çıkmış, daha sonra bunların organlarının birleştirilmesiyle, Avrupa Topluluğu (AT) adını

²⁰ COMMISSION of the EUROPEAN COMMUNITIES, a.g.b., ss.19-25.

²¹ Valerio LINTNER, "National Economic Sovereignty and European Integration", in Frank BRAUWEN, Valerio LINTNER ve Micheal NEWMAN, (eds.) *Economic Policy Making and the European Union*, Federal Trust, 1994, s.9.

²² Willam WALLACE, *Regional Integration: The West European Experience*, The Brookings Institution, Washington D.C, 1994, ss.11-12 ve 14-16.

almıştır.²³ Soğuk Savaş sonrası dönemin gereklerini karşılamak üzere, Maastricht Antlaşmasıyla, politik alanda işbirliği yapılmasını öngören çeşitli maddelerin eklenmesiyle AT, AB'ye dönüşmüştür.²⁴ Avrupa entegrasyon süreci, bu gelişimini, ilk kurucu antlaşmalar olan Paris (1951) ve Roma (1957) Antlaşmaları'ndan sonra, Avrupa entegrasyon sürecinin kilometre taşları konumunda olan; Avrupa Tek Senedi (1987), Maastricht Antlaşması (1992), Amsterdam Antlaşması (1997) ve son olarak imzalanan Nice Antlaşması (2001) vasıtasıyla gerçekleştirmiştir.²⁵ Bu gelişim sürecinin tamamlandığı henüz söylenemez.²⁶

Kurucu anlaşmalarda açıkça belirtilmiş olmamakla birlikte, Avrupa entegrasyon sürecinin nihai amacı; politik bir birlik oluşturmaktır. Entegrasyon taraftarları ve Avrupa Toplulukları'nın kurucuları; bu amaca ulaşmada, önceliği, ekonomik alandaki entegrasyona veren bir strateji benimsemişlerdir. Onlara göre; ekonomi alanında bütünleşme yönünde kaydedilen her aşama, beraberinde politik bütünleşmeyi getirecektir.²⁷ Avrupa entegrasyon tarihi de bu beklentiyi doğrulamaktadır. Yaklaşık, yarım asırlık bir süre boyunca devam etmekte olan Avrupa entegrasyon süreci, yetki alanları, organları ve politik önem bakımından büyük bir gelişme göstermiştir.²⁸ Özellikle de Maastricht Antlaşması'ndan sonra, üye ülkelerin; içişleri, adalet, dışişleri, güvenlik ve sosyal konular gibi alanlarda, siyasal bütünleşmeye götürecek şekilde işbirliği yapmalarını öngören maddelerin eklenmesiyle, politik birlik oluşturulması yönündeki gelişmeler hızlanmıştır. Ulus devletin mutlak hakimiyetinde olan, onun egemenliğini yansıtan bir gösterge niteliğindeki bu konuların, AB bünyesinde ortak bir şekilde ele alınmasıyla, federal bir yapıya daha çok yaklaştığı görülmektedir.

---

²³ Dominik LASOK and J.W. BRIDGE, *Law and Institutions of European Communities*, Fifth ed., Butterworths, London, 1991, ss.17-18.

²⁴ Jonathan STORY, "Conclusion, Europe: From One Commitment to Another", in Jonathan Story (ed.) *The New Europe*, 1993, ss.499-501.

²⁵ COMMISSION of the EUROPEAN COMMUNITIES, "Summary of the Treaty of Nice", *Memorandum to the Members of the Commission, Brussels*, January 18, 2001, SEC(2001) 99, s.12.

²⁶ EUROPEAN COMMISSION, *A Guide for European Citizens*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2001. s.1.

²⁷ LASOK ve J.W. BRIDGE, a.g.e, ss.436-437.

²⁸ Bernhard WESSELS , "Political Representation and Political Integration in Europe: Is it Possible to Square the Circle?" *European Integration Online Papers (EIoP)*, Vol. 3 (1999) N° 9; <http://eiop.or.at/eiop.texte/1999-009a.htm>, s.2.

Bu konulardan bir tanesi, belki de en önemlisi; tek paradır. Sonradan adı euro olarak konan Avrupa tek parası, AB'nin dayandığı üç sütundan²⁹ birisini oluşturan; Ekonomik ve Parasal Birliğin bir ürünüdür. Ekonomik alandaki Avrupa entegrasyon sürecinin, gümrük birliği ve iç pazardan sonra, en son ve en kapsamlı aşamasını oluşturan, Ekonomik ve Parasal Birlik kapsamında, üye ülkeler, öncelikle para politikası alanındaki yetkilerini ve bir anlamda egemenliklerini, oluşturulan Avrupa Merkez Bankası'na devretmişlerdir.³⁰ Ayrıca, başta maliye politikası olmak üzere, ekonomi politikalarının yakınlaştırılması da, Ekonomik ve Parasal Birliğin hedefleri arasındadır. Özellikle maliye ve arz yönlü politikaların yakınlaştırılması önem yaşamaktadır.³¹ Bu amaçla, üye ülkeler, 1997 yılında yapılan Amsterdam Zirvesi'nde, bir İstikrar ve Büyüme Paketi üzerinde anlaşma sağlamışlardır. 1999 yılından itibaren yürürlüğe girmiş bulunan bu paket gereğince, üye ülkeler; orta vadede, dengeli bir kamu finansman politikası izleyerek, aşırı bütçe açıklarının oluşmasını engellemeye çalışacaklardır. Paket, bu konuda, çeşitli denetim ve yaptırım mekanizmalarını içermektedir. Dolayısıyla, Ekonomik ve Parasal Birliğin, Avrupa entegrasyon sürecinin ekonomik alanda ulaştığı nihai aşamayı temsil ettiği açıktır. Ekonomik alanda ulaşılan bu son aşama, politik alanda, başından beri hedeflenen entegrasyonu da daha çok hızlandıracaktır. Euro'nun, bu yönde bir katalizör, bir hızlandırıcı görevi göreceği şüphesizdir. Ekonomik ve Parasal Birliğin, sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için, siyasi bütünleşmenin de zorunlu olduğu bir çok Avrupalı yönetici tarafından dile getirilmektedir. Bunlardan birisi olan Almanya Başbakanı Gerhard Schroeder, tek paraya geçişin, salt bir ekonomik karar olarak değerlendirilemeyeceğini, parasal birliğin geleceğinin, siyasi bütünleşme yönünde atılacak adımlara bağlı olduğunu vurgulamıştır.³²

Euro, ekonomik alandaki derin entegrasyonun sadece bir göstergesi olmakla kalmayıp, aynı zamanda, onun; euro alanında yaşayan insanlar tarafından daha somut olarak algılanmasını sağlayacaktır. Bu gelişme, Avrupa entegrasyon sürecinin geleceği açısından çok büyük bir önem taşımaktadır. Çünkü bu; ulusal kimliklerin yanında, onlara alternatif ya da rakip olmayan bir üst kimlik olarak, Avrupa kimliğinin güçlenmesine ve daha çok benimsenmesine önemli katkıda bulunacaktır. Avrupa

²⁹ P.S.R.F. MATHIJSEN, *A Guide to European Union Law*, Sixth Edition, Sweet & Maxwell, London, 1995, ss.4-5.

³⁰ LINTNEN, a.g.e., s.9.; TAYLOR, a.g.e., s.57.

³¹ Ahmet KESİK, "Avrupa Yeni Para Birimini Bekliyor: Euro", *Maliye Dergisi*, Mayıs-Ağustos 1998, Sayı: 128, s.49.

³² Nilgün ARISAN, "Euro ile İlgili Güncel Konular", *Euro El Kitabı*, T.C Merkez Bankası Yayını, Ankara, 2000, ss.85-87.

bütünleşmesini daha kolay mümkün kılmak amacıyla, böyle bir kimlik oluşturma çabaları, bir politika olarak, başından beri sürdürülmüştür. Bu amaçla; Avrupa marşı, günü, bayrağı, pasaportu, vatandaşlığı, sürücü ehliyeti, gibi, ortak semboller oluşturulması hedeflenmiş ve gerçekleştirilmiştir.³³ Tek para da oluşturulması düşünülen bu sembollerden bir tanesidir ve euro'nun tedavüle girmesi ile bu rüya gerçekleşmiş olacaktır. Bunun gerçekleşmesi, bahsettiğimiz özellikte bir Avrupa kimliği oluşturulmasına, diğer sembollere göre, çok daha fazla katkıda bulunacaktır. Çünkü; insanlar bu sembole günlük yaşamlarında çok daha sık karşılaşacaklardır. Ayrıca, euro, kazandığı uluslararası para konumu ile AB'nin dışsal kimliğinin güçlenmesine, dış dünyadaki insanlar tarafından daha güçlü bir bütün olarak algılanmasına da katkıda bulunacaktır.

Paradoksal olarak, euro'nun, Avrupa entegrasyon sürecinde, aynı zamanda bir bölünmeye yol açabileceği de düşünülebilir. Çünkü, entegrasyonun derinleşmesine geleneksel olarak pek sıcak bakmayan; İngiltere ve Danimarka gibi üye ülkelerin, bundan sonra hızlanacağı beklenen politik entegrasyon yönündeki çabalardan da geride duracakları tahmini yapılabilir. Bu durum da, Avrupa entegrasyon sürecinin, sıklıkla tartışılan, "çok vitesli Avrupa" veya "geometrik Avrupa" modellerine kaymasına yol açacaktır. Bu modellerin ise, özünde bir guruplaşma içerdiği açıktır.

V. SONUÇ

Euro'nun; mikro, makro ve uluslararası düzeylerde, çeşitli ekonomik sonuçlar doğuracağı beklenmektedir. Bu sonuçların etki alanının genişliği ve kendilerini hissedecek insan sayısının fazlalığı gözönüne alındığında, euro'nun çok büyük bir proje olduğu açıktır. Bu büyük projenin gerçekleşme süresinin otuz yılı bulması, AB karar alma mekanizmasının, önemli konularda karar almadaki zaafiyetine yorulabilir. Diğer yandan, bir Avrupa tek parası oluşturulmasına ilişkin maddeler içeren, Maastricht Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden sonra, bu yöndeki ilerlemelerin, Antlaşma'da öngörülen takvime uygun olarak, zamanında gerçekleştirilmiş olması, AB'de alınan kararların uygulamaya konmasının ve bu yönde ilgili taraflarca yapılan işbirliğinin oldukça üst düzeyde olduğunu gösterir. Euro'ya tam geçiş için tanınan sürede, yukarıda ayrıntılı olarak incelediğimiz, çeşitli aktörlerce yürütülmekte olan hazırlıkların problemsiz bir şekilde sürmüş olması da bu yargıyı doğrulamaktadır.

³³ Brigid LAFFAN, "The European Union: A Distinctive Model of Internationalisation?" *European Integration Online Papers (EIoP)*, Vol.1 (1997) N°18; <http://eiop.or.at/eiop/texte/1997-018a.htm>, Date of Publication in EIoP 26.10.1997, ss.8-9.

KAYNAKÇA

Ahmet KESİK, “Avrupa Yeni Para Birimini Bekliyor: Euro”, *Maliye Dergisi*, Mayıs-Ağustos 1998, Sayı: 128.

Bernhard WESSELS , “Political Representation and Political Integration in Europe” *European Integration Online Papers (EIoP)*, Vol. 3 (1999) N° 9; <http://eiop.or.at/eiop.texte/1999-009a.htm>.

Bilsay KURUÇ, “Açılış Konuşması”, *Euro El Kitabı*, T.C M.B. Yayını, Ankara, 2000.

Brigid LAFFAN, “The European Union: A Distinctive Model of Internationalisation?” *European Integration Online Papers (EIoP)*, Vol.1 (1997) N°18; <http://eiop.or.at/eiop/texte/1997-018a.htm>, Date of Publication in EIoP 26.10.1997.

Can BAYDAROL, “Avrupa Birliği’nde Euro’ya İlişkin Hukuki Sorunlar ve Düzenlemeler”, *Euro El Kitabı*, T.C M.B.Yayını, Ankara, 2000.

COMMISSION of the EUROPEAN COMMUNITIES, “Summary of the Treaty of Nice”, *Memorandum to the Members of the Commission, Brussels*, January 18, 2001, SEC(2001) 99.

-----, *Commission Communication to the European Council – Second Report on the Preparations for the Introduction of Euro Notes and Coins*, Brussels, 10 October 2001, ECFIN/532/01-EN.

Defne ATA ve H. Serkan SİLAHŞÖR, *Parasal Birlik, Avrupa Birliği ve Türkiye*, Hazine Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, 1999.

Dominik LASOK ve J.W. BRIDGE, *Law and Institutions of European Communities*, 5th ed., Butterworths, London, 1991.

Eliot ARCHER and Flona BUTLER, *The European Community*, 1992.
EUROPEAN COMMISSION, *A Guide for European Citizens*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2001.

-----, "Preparation for the Final Changeover to the Euro", *Information Memo from Mr Solbes to the Commission*, Brussels, 7 March 2001, SEC (2001) 409.

-----, *Preparation for the Changeover to the Euro*, Monthly Monitoring, Eurogroup, 21 September 2001, No:8.

-----, *Quarterly Review of the Use of the Euro, Second Quarter 2001*, No:7, Brussels, 26 July 2001, BA D(01) ECFIN 471-01-FR.
Jonathan STORY, "Conclusion, Europe: From One Commitment to Another", in Jonathan Story (ed.) *The New Europe*, 1993.

Nahit TÖRE, "Yeni Bir Dünya Parası: Euro", *Euro El Kitabı*, T.C M.B. Yayını, Ankara, 2000.

Nilgün ARISAN, "Euro ile İlgili Güncel Konular", *Euro El Kitabı*, T.C Merkez Bankası Yayını, Ankara, 2000, ss.85-87.

Ömer ALTAY, "Euro'nun Türkiye Ekonomisi ve Ödemeler Dengesine Etkileri", *Euro El Kitabı*, T.C M.B. Yayını, Ankara, 2000.

P.S.R.F. MATHIJSEN, *A Guide to European Union Law*, Sixth Edition, Sweet & Maxwell, London, 1995.

Panayitos IFESTOS, *European Political Cooperation*, Avebury.

Robert O. KEOHANE, "Redefining Europe: Implications for International Relations" in Hugh MIALL (ed.), *Redefining Europe*, 1994.

Horst UNGERER, "European Monetary Union: Chances, Risks, Alternatives", in Joerg MONAR (ed.), *The Maastricht Treaty on European Union, Legal Complexity and Political Dynamic*, European University Press, Brussels, 1993.

Valerio LINTNER, "National Economic Sovereignty and European Integration", in Frank BRAUWEN (ed.) *Economic Policy Making and the European Union*, Federal Trust, 1994.

Willam WALLACE, *Regional Integration: The West European Experience*, The Brookings Institution, Washington D.C, 1994.